

Suomen suhde "Saksan -kysymykseen" 1960-luvulla

Miehitetyn ja jaetun Saksan ongelma oli kylmän sodan keskeisiä syitä, ja siitä kehittyneet kriisit koskivat aina myös Suomea. "Berliinin kriisi" 1960-luvun alussa aiheutui paljolti Neuvostoliiton tarpeesta tukea Itä-Saksaa (DDR:ää) suhteessa alati voimistuvaan Länsi-Saksaan eli liittotasavaltaan. Berliinin hallintoa koskenut kiista laantui muurin rakentamisen myötä elokuusta 1961 alkaen, ja miehitysvallat pääsivät keskinäiseen sopuun liikenneyhteyksien ylläpidosta tuohon entiseen Saksan valtakunnan pääkaupunkiin, joka oli jäänyt liittoutuneiden hallitsemana erillisalueena keskelle Itä-Saksaa. DDR piti Berliiniä pääkaupunkinaan, mutta liittotasavalta ei hyväksynyt DDR:ää itsenäiseksi valtioksi.

Neuvostoliitto painosti Suomea tunnustamaan DDR:n ja samalla kannattamaan Saksaa koskevan rauhansopimuksen tekemistä tarvittaessa erikseen DDR:n kanssa. Suomi noudatti puolueettomuuslinjansa mukaisesti "tunnustamattomuuspolitiikkaa" jaettujen valtioiden suhteen. Niistä tärkein oli Saksa, jonka puoliskoihin ylläpidettiin poliittisia suhteita kaupallisten edustustojen välityksellä.

Saksan liittotasavallan hallitus piti 1960-luvun alkupuolella jyrkästi kiinni ns. Hallsteinin opista, jonka mukaan se sanoutui irti diplomaattisuhteista valtioihin, jotka tunnustavat DDR:n. Tosin oppi ei ollut aivan johdonmukainen, sillä se ei koskenut suurvaltoja, ja 1960-luvun lopulla se lieveni myös muiden valtioiden osalta. Suomea joka tapauksessa uhkasi vaara länsisaksalaisten vastatoimista, jos hallitus olisi tunnustanut DDR:n valtion.

Presidentti Kekkonen suhtautuminen Saksaan oli kehittynyt kielteiseksi jo toisen maailmansodan loppuvaiheissa, eikä hän katsonut hyvällä myöskään Länsi-Saksan pyrkimyksiä lisätä sotilaallista voimaansa ja ulottaa sitä Itämeren alueelle ja Norjaan. Mainittiinhan Saksa mahdollisena hyökkääjänä yya-sopimuksessa vuodelta 1948. Toisaalta Kekkonen ei ollut halukas vaarantamaan Suomen länsisuhteita DDR:n vuoksi. Salaisesti hän kuitenkin keskusteli Neuvostoliiton johtajien kanssa mahdollisuudesta saada Viipuri takaisin vaihtokaupassa DDR:n tunnustamista vastaan.

Sisäpoliittinen paine DDR:n itsenäisyyden hyväksymiseksi kasvoi Suomessa 1960-luvun jälkipuoliskolla. Siihen vaikuttivat sekä sisäiset tekijät että DDR:n lisääntynyt aktiivisuus. Suomessa voimistunut vasemmistosuuntaus suosi DDR:n tunnustamista, ja siihen liittyi SDP:n piirissä vahvistunut "uuden ulkopoliittikan" vaatimus ottaa selkeästi kantaa Neuvostoliiton ja muunkin itäblokin tekemien aloitteiden puolesta. Näkyvimpiä ilmauksia tästä oli DDR:n tunnustamiskomitean perustaminen vuonna 1970. Myös eduskuntaa hallinnut vasemmistoennemmistö oli jo myönteinen kahden Saksan hyväksymiselle.

Presidentti Kekkonen taktiikkana oli viivyttää kannan ottamista DDR:n tunnustamiseen tai ainakin saada siitä riittävän hyvä korvaus Neuvostoliitolta. Vuoden 1968 jälkeen painostus DDR:n tunnustamiseksi oli kuitenkin jo voimakasta, eikä Kekkonen ollut saanut myönteistä vastausta Neuvostoliiton johdolle esittämänsä ajatukseen Viipurin palauttamisesta vaihtokaupassa Suomelle. Silloin hänkin alkoi taipua mutta ei ilman ehtoja.

Suomen valtiojohdon ja ulkoasiainhallinnon piirissä ei tiedetty Kekkonen Karjala-keskusteluista eikä myöskään laajalti kannatettu DDR:n tunnustamista. Ulkoasiainministeriön virkamiehet olivat jo aiemmin saaneet presidentiltä tehtävän tutkia asiaan vaikuttavia tekijöitä ja valmistautua tunnustamiseen. Johtopäätöksenä silti pysyi, ettei aktiivisuus DDR:n suhteen sopinut puolueettomuuspolitiikan puitteisiin.

Vähitellen 1960-luvun lopulla Suomessa vahvistui käsitys, että DDR:n tunnustamisen aika on käsillä, kun myös Länsi-Saksassa sosiaalidemokraattien ajama "uusi idänpolitiikka" valtasi alaa. Se tähtäsi Oder-Neissen linjan hyväksymiseen Saksan itärajaksi ja samalla suhteiden järjestämiseen DDR:n ja muiden itäblokin maiden kanssa. Liittotasavallan hallitus ei silti ollut valmis DDR:n täyteen valtiolliseen tunnustamiseen, vaan siitä käytettiin yhä nimitystä "neuvostovyöhyke" tai "niin sanottu DDR".

Presidentti Kekkonen päätti sitoa "Saksan kysymyksen" aloitteeseen Euroopan turvallisuuskonferenssista. Ratkaisua voitiin pitkittää toteamuksella, että se riippuu Suomen konferenssialoitteen myönteisestä etenemisestä. Vuonna 1972 tilanne kehittyikin jo niin suotuisaksi turvallisuuskonferenssin valmistelujen ja Länsi-Saksan omaksuman uuden idänpolitiikan etenemisen myötä, että Suomi saattoi solmia diplomaattisuhteet molempiin saksalaisiin valtioihin.

Lähteinä mm: Seppo Hentilä, *Kaksi Saksaa ja Suomi* (2003), s. 46 - 106; Jorma Kallentautio, *Suomi kylmän rauhan maailmassa* (2005); Timo Soikkanen, *Presidentin ministeriö* (2003), s. 253 - 259; Juhani Suomi, *Presidentti* (1994), s. 426 - 453; Juhani Suomi, *Taistelu puolueettomuudesta* (1996), s. 50 - 77 ja 198 - 211; Pekka Visuri - Tuomas Forsberg, *Saksa ja Suomi* (1992), s. 231 - 243.